

Yeni
Dünya
Hatıralar

HATIRALAR

YÜZYILIMIZDA
YALNIZ
YOLCULUĞUM

YÜZYILIMIZDA YALNIZ YOLCULUĞUM

HATIRALAR

Roger Garaudy

Çeviren: Cemal Aydın

I

ÇIRAKLIK YILLARI
(1918-1945)

1.

BAŞLANGIÇTA AŞK VARDI

(Haziran 1918)

– Denizi duyuyor musun?

Balıkçı Jean kulağıma bir mühre kabuğu dayıyor.

– Denizi duyuyor musun?

Ne kadar da mutluyum, baksanıza: Deniz bu kabukları yumurtluyor. Onlar benim için şarkı söylüyorlar. Uzakta olup bitenlerden bahsediyorlar bana. Şu sevdiğim, fakat bilmediğim uzaklardan...

Beş yaşlarımin dünyası: Mourepiane'daki gökle deniz arasında asılı o teras, duvarda tırabzana kadar uzanan o sarmaşıklar ve terasın tuğladan yapılma bir tür testiye andıran direkleridir. Üstüne sokaklar çizdiğim, evler yaptığım o kumsal. Ve büyük çınar.

Annem, bunların hepsini ve beni içeriyor. Bizler hep ondayız. Oradaki dalgaları, eminim, tıpkı yatağım gibi, kaldıran ve toparlayan annemdir.

Benim o dünyamda huzursuzluklar da var.

– Babadan bir mektup, cepheden.

Cephe, bilmiyorum nedir. Herhâlde annemin 'baba' dediği ve benim hiç görmediğim kişiden bizi ayıran bir duvar olsa gerek.

– Postacıya günaydın de!

Kaçıyor ve saklanıyorum. O kötü biri olmalı, çünkü geldiği her seferinde annem ağlıyor.

Balıkçı Jean denizi getiriyor bize.

Tahta bacağının üstünde, bir gemi gibi gidiyor. Denizci şapkasını çıkardığında beyaz saçları alnına dökülüyor. Saçları kayalara çarpıp kırılınca beyazlaşan bir dalgayı andırıyor.

O denizi getiriyor.

Aşağıda, kayığının yanında annemin beni yıkadığı denizi. Denizde çok hafıflıyorum. Tıpkı bir martı gibi. Benim göğüm deniz.

Beş yaşında bütün günler birbirine benzer.

Biri hariç: Sır günü. Deniz kadar büyük. Bir ömür kadar uzun.

Annem üstümü çıkardı ve yatağa yatırdı.

Gömlüklerimi koyduğu rafları yokluyor.

Dolaba açınca ne hoş! Çamaşırların arasına küçük lâvanta keseleri koymuş.

Sanki odayı çiçekler kaplamış ve arıların vızıltıları duyuluyor.

Ne yapıyor?

Bunca zaman!

Çamaşırların arasına soktuğu bir şeyi arıyor.

Ağlıyor. Sesini duyuyorum.

Bana sıkı, sımsıkı sarılıyor. Her zamankinden daha sıkı. Uzun uzun bakıyor bana. Her zamankinden daha uzun.

Ona sorular sormuyorum. Geremediğini hissediyorum.

Hareketsiz, üzerime eğilmiş ne kadar da güzel! Siyah, çok iri gözleri, sanki beni içiyor, tıpkı yalı yarın dibinde denize daldırıldığında denizin beni içtiği gibi. Gözlerini öptüğümde, orada, tam uçta, bir su damlacığı deniz tında. Saçlarının iri buklesi su yosunları gibi yumuşacık ve koku saçıyor. Göğsündeki danteller denizi sıyırarak uçan bir kuş gibi. Annem kalkıyor, havalanıyor sanki. Büyükannemin beni kiliseye götürdüğü gün, kocaman bir resim görmüştüm: Bir hanım, annem kadar güzel. Onun da ayaklarının altında bir bulut vardı. Göğe yükseliyordu.

Annem odadan çıkıyor. Kilisedeki o görüntü kayboluyor.

Uyur gibi yapıyorum. Sonra ayaklarımın ucuna basa basa dolaba gidiyorum. Parmaklarım iki kapak arasına sığacak ve onları aralayacak kadar küçük. Korkuyorum. Çünkü tanımadığım bir başka dünyaya dalıyorum hissi- ne kapılıyorum.

Annemin bana anlattığı masallarda küçük çocuklar mahzenlere girerler. Hazinelele, bazen de bir periyle

karşılaşırlar. Ben bir periye cesaret edip de ne derim? Ya bir de anneme benzerse? Mutlaka ona benzeyecektir. O hâlde, devam edeyim.

Annemin bir şeyler gizlediği raflar çok yüksek. Fakat hazineyi bulmak için denemek gerek. Yavaşça alttan bir çekmece çekiyorum. Tırmanıyorum. Daha yukarıdayım. İkinci çekmeceyi çekiyorum. Henüz değil. Ben çıktıkça her şey titriyor, ben de titriyorum. Tıpkı deniz kenarındaki korkuluğun üzerine daha fazla eğildiğimde olduğu gibi, aşağıya çekildiğimi hissediyorum. Çekilmek ve korkmak iyi. İnsan düşmeyi isteyebilir...

O akşam sanki yükseklerle doğru 'düşüyordum'. Bir şey beni çekiyor ve ben karşı koyamıyorum. Üçüncü çekmecenin üzerine tünemiş, çamaşırlara dokunuyorum. Hayır, bu lâvanta. Aa! Bir bıçak gibi sert. Elimden daha küçük. İşte meçhul hazine!

Ateşlendiğim günlerdeki gibi tir tir titriyorum. Çekmece kayıyor: Yer, büyük ihtimalle, yasak bir dünyaya girdiğimden dolayı beni cezalandırmak için yarılıyor.

Annem çoktan burada. Beni bağına öyle bastırıyor ki kalbinin korkuyla çarptığını duyuyorum. Burnum biraz kanıyor. Her şey sakinleşiyor. Annem. Ben. Dolap susuyor.

– Ne yaptın sen?

Annem gizli hazineyi sımsıkı tutan elimi yakalayarak bir çığlık atıyor. Lâvantanın bıçak gibi keskin kenarlarından birkaç damla kan akıyor. Annem yaralı parmağa bir mendil sarıyor. Utancımın ağlamak için çarşafın altına gömülüyorum. Fakat merak baskın çıkıyor. Yan gözle bir bakıyorum. Annem, sanki küçük bir ayna gibi, elinde tuttuğu şeye gözlerini dikmiş. Hâlbuki annem aynaya hiç bakmaz. Buna niçin bakıyor?

Ağlamıyor ama saçları, alını ve yanakları, hepsi de ay kadar beyaz, tek bir gözyaşı hâlinde toprağa doğru akıyor gibi. Annem kayıp, kaybolup gidecek mi?

Zaptetmek için kollarımı annemin beline doluyorum.

– Anneciğim, anneciğim, anlat!

Bir yerim acıdığı zaman beni sakinleştirmek için, da-
ima bana bir masal anlatır: Bu akşamki olay, masalın ötesinde bir şey.

– Seninle hiçbir zaman büyük bir adamla konuşur gibi konuşmadım. Sen, küçük bir adamsın, ama adamsın. Sana bir sır vereceğim...

Bir sır nedir bilmiyorum, ama annemi, bu kadar beyaz ve sanki orada değilmişçesine bu kadar yakın görünce, herhâlde yanan, fakat görülmeyen bir ateşe benzer bir şey olsa gerek.

– Bak.

Elini çevirdi, bu aynada kendimi göreceğimi sanıyorum. Yo, bu bir deniz kabuğu.... Annemin avucunda parlıyor. Gerçek bir alev, belki de “sır” bu. Annemin elinde ışıltılar saçıyor.

Sedef... Küçük, küçücük yumurtalar, inciler yumurtluyor. İçi öyle ışıklı ki çevresindeki her şey orada görünüyor. Hatta insanlar orada geleceğın de göründüğünü söylüyorlar.

– Anneciğim, bana küçük yumurtayı göster.

– Orada, daha da harika şeyler var.

Annem, deniz kabuğunu gözlerime yaklaştırıyor. Yelkenleri denize sarkmış küçük bir geminin ortaya çıktığını görüyorum. Büyükannem birkaç defa bana mucizelerden söz etmişti: Olması hayal bile edilemeyen, ama gerçekten olan şeyler. Her şey bir çırpıda değişiyor.

Bir mucize görüyorum. Ne? Küçük bir gemi mi? Deniz kabuğu mu? El mi? Şu beyaz taş hâline gelen ve titreyen annem mi? Hepsi de.

Annem, tıpkı bana anlattığı masallardaki büyücüler ve kâhinler gibi, çabuk çabuk, anlamadığım kelimeler telâffuz ediyor:

– Bu, inciden de güzel. Yerküreden de ve kürede görülen gelecekten de güzel.

» Onu boyayan bir adamdır.

» Onu seviyordum.

» O öldü.

Anneme, sanki başka bir dünyada yaşıyormuş gibi bakıyorum. Başka bir dünyada, sanki onda yaşıyor gibi.

Büyücüler bir büyü yaptığında o büyüü bozmamalı. Susmalı. Başımı annemin dizlerine gömüyorum. Karnı yeniden ısınıyor ve canlanıyor. Annemin benim dünyama geri döndüğünden emin olduğumda, orada gördüklerini

bana anlayabileceğim kelimelerle anlatabilir mi acaba diye başımı kaldırıyorum. Şu anda yüzü sakinleşmiş ve gözleri aynen kilisedeki göğe yükselen kadının kiler gibi gülümsüyor. Bana doğru eğiliyor. Bu sefer, her zaman yaptığı gibi bağına basmıyor beni. Başımı iki elinin arasına alıyor ve gözlerimin içine bakıyor.

— Söylesene anneciğim, o gemi resmini yapan adamı ben tanıyor muyum? O benim babam mı?

Bir an onun tekrar taşlaşmasından ve beyazlaşmasından korkuyorum. Olmuyor. Hem gülümsüyor, hem ağlıyor. Kesinlikle babam değil o.

— Anne, ölü olmak ne demek?

— Güneş battıktan sonra uzun zaman geçer ve sen de karanlıkta korktuğun zaman... Hayır, olmadı: Biliyorsun, hani çınar ağacında ötüp duran küçük bir kuş vardı. Bir sabah onu yerde görmüştük...

— Artık kımıldamıyordu.

— Ötmüyordu da.

— Peki, sevmek nedir?

— O öterken, onu duymuyorduk artık. O bizim şarkımız olmuştu. Bizden bir parça olmuştu. Tıpkı nefes alıp vermek gibi. İşte buna mutluluk denir. İçeriden gelen bir ışıktır o. Artık o olmadığı zaman, onu sevdiğimizi hissedimiz. Onun biz olduğunu.

— O zaman, sevmek ve ölmek aynı mı?

Beni kollarına alıyor. Vücudunda sarsılmalar oluyor. Ona kötülük yapıp yapmadığımı bilmiyorum.

Artık hiçbir şey “sır”dan önceki gibi değil.

Hiçbir şey.

Hani annem, nefes alıp vermek gibidir bu, demişti. Hem artık yanımızda olmasa bile... Sevmeyi bilmek istedim. Derken burnumu kapayıp dudaklarımı sıkıyorum. Boğuluyorum. Daha fazla dayanamayınca, kuvvetlice nefes alıyorum. Havayla birlikte her şey, rüzgâr, sarmaşık, deniz içime doluyor.

— Öyleyse ölmek de iyi, sevmek de.

Annemin dediği her şeyi denemek istiyorum. O “içten gelen bir ışık” demişti. Bir ışık ancak gözlerden gelebilir. Zaten gözkapaklarımın üzerine bastırıp yıldızlar çaktırmayı biliyorum. Şimdi sedefinkiyle aynı bu parıltılar. Annem onlara dans ettiriyor.

Deniz artık aynı deniz değil. Ama başımı hep aynı tuğ-
la kıvrımlarına yashıyorum. Dalgalar halılarını yuvarlayıp
seriyor, çakıl taşlarını kaydırıyor. Güneş, kımıldaması
görülmecek kadar çok yavaş bir şekilde, soldan Marsil-
ya tarafından doğar, akşamları Estaque tarafından batar-
ken, şüphesiz yavaş okşamalarıyla onu iten annemin eli-
dir, tıpkı beni yana çevirmeye geldiği, uyurmuş gibi yap-
tığım o gecedeği gibi. Ellerini ve o müşfik gücü hisset-
mek için, mahsus sırt üstü duruyorum.

Elbette, dalgaları, güneşi ve bulutları hareket ettirebi-
ilir, çünkü onun elinde “sır” var. Başka dünyanın sırrı.

Denizi içinde taşıyor annem. Ve bir sırrı. Bir aşk sırrını.
O her şeyi dönüştürebilir.

Bir sabah, bana ayakkabı almak için Marsilya’ya git-
tik. Sokaktan zenci askerler geçiyor. Bir mağazanın vitri-
ni önünde durakalıyorum. Şimdi aynı askerler, ama kur-
şundan, karton kutular içinde, aynı kırmızı başlıklarla
uyuyorlar.

– Anneciğim, bana bu askerleri satın alacaksın, değil
mi?

Eli, büyüdü camın önünden beni çekip uzaklaştırıyor.

– Anneciğim, alır mısın?

Annem, “Sır” akşamındaki aynı sesle konuşmaya baş-
lıyor:

– Biliyorsun, baban savaşa gittiğinden beri, oyuncak
almak için evimizde artık yeterince para yok. Küçük ada-
mımla bir büyükle konuşur gibi konuşuyorum. Benden
bir şey istediğinde seni memnun edemezsem çok üzülü-
yorum. Bundan böyle elini sıkarsam, isteğinde artık ısrar
etme. Yoksa anneciğin çok üzülür.

Ertesi gün bütün bunlar uzakta kalıyor. Mourepiane
bakkalında şekerlemeler var. Burnum cama yapışıyor:
“Anneciğim?..” Elimde bir hıçkırık sıkması hissediyorum.
“Anladım, anneciğim...”

Onu anladığımı iyice göstermek için sevinçten havala-
ra zıplıyorum.

O da beni havaya kaldırıp, gözyaşı gibi ılık öpücüklerle
boğuyor.

O herşeyi değiştirebilir. Bakın, bir çocuktan bir adam
kıvılcımı çıkardı.

Bir gün, bir sihirbaz değneği ödünç alırcasına, annemden hiç değilse birazcık, bir akşamcık olsun “sır”rını bana ödünç vermesini isteme cesaretini gösteriyorum.

Pek tereddüt etmiyor. Bakışları bir defa daha deniz kabuğu üzerine dikilmiş. Bana öyle geliyor ki annem oraya bir güç depoluyor.

Denizi dinlemek için, deniz kabuğunu yastığının altına, tam kulağımın dibine koyuyorum; denizin şarkı söylediğini duyuyorum. Dalgalar yatağımı yukarı kaldırıyor. Yelken şişiyor. Geminin içine büzülüyorum. Sedefin göğünden ve denizinden çıkıyorum. Başka dünyaya gidiyorum.

Artık yeni dünyamı hiç terk etmeyeceğim.

2.

DONKİŞOT'UN DOĞUŞU

(1919-1933)

Başka bir dünya daha var.

Ona mihlanmışım.

Geriye baktığımda onu daha iyi görüyorum.

Babam cepheden koltuk değnekleriyle dönüyor: Kemiklerini kırmışlar. Kinle dönüyor: Ona yalan söylemişler. Yüreğinde de Barbusse'ün “ateş*”i var: Onu bırakmak istemiyor.

Bu dönüş, bir sevinç falan getirmiyor. Çünkü babam, bir anlam veremediğim çok fazla acıdan dolayı asabî. Annem bizi aç bırakmamak için günlük savaşına başlıyor. Bu yoksulluk, soframızı ve binlerce başka sofrayı kemiriyor. Gazeteler ona enflasyon diyorlar. Anlamadığımız ama bizi korkutan bir hastalığın veya bir kâbusun adı bu enflasyon.

Evin duvarları arkasında başka bir savaşın yankılarını işitiyoruz: Bir yandan sıkıntı ve feryatlar, öte yandan üniformalar ve silâh sesleri. Tarih kitaplarında, bunlardan bahsedilirken, ‘1920 grevleri’ deniyor. Yedi yaşımdayım ve tüylerim diken diken. Bunlardan korkmak mı yoksa umutlanmak mı gerekiyor diye bilmek için babamın yüzüne bakıyorum. Babam hiçbir şey demiyor.

Daha sonra, on yaşıma geldiğimde, “enflasyon” bütün meyvelerini veriyor: Ortalıkta, dişlerini gıcırdatan, iflâs etmiş eski zenginler, eğlence ve sefahatle kokuşan yeni zenginler ve yumruklarını sıkkan ebedî yoksullar.

* Henri Barbusse (1873-1935) “Le Feu / Ateş”, alt başlığı “Bir Askerin Günlüğü” olan eserinde, subay hikâyelerine karşı çıkararak, basit bir erin yaşadıklarını dokunaklı bir üslûpla anlatır, çev.

Bize anlatıldığına göre, 1917’de Avrupa’nın doğusunda aç bir canavar dünyaya gelmiş: Küçük çocukları yiyormuş. Her sokakta, dişleri arasında bıçağıyla bir adamı gösteren afişler bizi dehşete düşürüyor.

Gazeteler, güneyde de ürkütücü şeylerin olduğunu yazıyor: Abdülkerim Fas’ı, Dürzîler Suriye’yi istilâ etmiş. Bizler, biz çocuklar, insanların bizzat kendi ülkelerini nasıl istilâ ettiklerini anlamıyoruz.

Gazeteler bu isyanlardan barbarlığın uyanışı diye söz ediyor. Belli belirsiz bir şekilde, kendimi Barbarların yanında hissediyorum. Onların kanına sahip olduğumu sanıyorum.

Edouard Amca, istemeden de olsa, kafama bu efsane nin tohumunu ekti.

O babamın amcası, benim büyük amcam. Seksen, seksen beş yaşlarında olmalı; 1867 yılındaki son halk oylamasında oyunu III. Napolyon’a vermiş. “İmparator”dan gözleri yaşararak bahsediyor. Yılbaşında “yeni yıl”ını kutlamak için babam beni ona götürdüğünde, bana güzel bir beş franklık gümüş para veriyor: Bir Napolyon parası.

Küçük sivri bıyıkları, tabii ki dudacağının altında bir tuncuk sakalı var: “İmparator stili”

O bende töreni andıran bir saygı uyandırıyor. Siyah ceket ve çizgili pantolonu, siyah papyon kravatıyla beyaz gömleği, başına tepesi aşağıya dönük tam bir üçgen şekli veren çok kısa kesilmiş beyaz saçları, onu faniler arasında farklı bir ata hâline getiriyor. Fırçalanmış, ütülenmiş, kolalanmış, cilâlanmış bütün elbiseleri parlıyor, ama eskimiş.

Meslek: Bankacılık olduğunu söylüyor. Aslında bir bankada veznedar.

Şecereye merakı yüzünden, ailenin kökenlerini ortaya çıkarmak için Cassis papazlığının arşivlerine (İhtilâl’den önce, doğum kayıtları kilisede yapılıyordu) gidip araştırmış.

Ancak on yaşımıdaydım, ailede babamın babası olan Clodius hariç, kendisinin ve erkek kardeşlerinin sadece kız evlâtları olduğu için bana, bir kralı takdis ediyormuş gibi şöyle dedi: “Sen son Garaudy’sin.”

Dikkat emaresi olarak dudaklarını ısırarak, bütün hatlarını cetvelle çizdiği büyük sayfalar üzerine soy ağacının

kollarını yayıyor. Bütün bu akar suların bende birleştiğini hissediyorum.

Küçük kaslarım şişiyor. Göğsüm kabarıyor. Artık ben herhangi biri değilim. Soyum belli! Vercingétorix**'e kadar ulaşmıyor, ama yine de! 1787'de iki Garaudy kardeş Cassis'e geliyorlar. Dauphiné'den geliyorlar, ama Edouard Amcam daha yukarıdan diye ekliyor. Bunu derken haritasını katlıyor. Bu sefer haritanın yerini artık kalın bir kitap alıyor. Adı pek de güven vermeyen bir kitap: *Özel Adlar Bilimi* kitabı. Yol gösterici bu amcam, etimolojinin kesinlikle Alman kökenli *Wart*, yani koruyan adam, savaşçı kelimesinden geldiğini söylüyor. Bilgisi ve soyu yüzünden ona hayranlıkla bakıyorum! Hayal gücüm harekete geçiyor: Savaşçı, Almanya, istilâlar, barbarlar. Öyleyse ben ya Vizigotum ya Frank!

Bu açıklama sayesinde kendimi o kadar büyümüş hissediyorum ki, ne de olsa bir “veliaht” için mazur görülmesi gereken bir cüretle, bu “fetihçi gruplar”ın (tarih kitabımı okurken, böyle bir kan kokusuyla bir yandan coşarken, bir yandan da korkudan titrerdim) aynı zamanda Hunlar olup olmadıklarını soruyorum.

Soğuk bir biçimde: “Hiç alâkası yok!” diye cevap veriyor.

Hayal kırıklığına uğradım: Soyumda Atilla olmadığına göre Clovis** ile yetinmem gerekecek. Yazık!

Büyük bir tazimle “soyağacı”na dönüyoruz. Birden bir panik:

– Ya annemin ailesi?

– Onlar Mağripliydiler. Mağriplilerin piçleri.

Kötü bir kokuyla karşılaşmış gibi burun kıvrıp dudak büküyor. Ne kötü bir eşleşme!

Benim içinse, tam aksine, başka bir ufuk açılıyor, demek ki bu taraf da barbar, tarih kitabımda yazıldığı şekliyle: “barbaresque / berberi”. Demek ki ben iki taraftan da barbarım: Ormandan ve denizden, attan ve yelkenden (bu kelime öylesine hoşuma gidiyor ki, onda eşkiya'dan, yelkenli gemi'den ve Akdeniz'den bir şeyler var).

Edouard Amca, bu kadar murdar bir kanı böylesine uçarılıkla kabul ettiğimi görerek, kaşlarını çatıyor.

* Galyalıların (Fransızların ataları) lideri (MÖ 72-46), çev.

** Frankların kralı (466 - 511), çev.

Kaldırımda dans ederek giderken, başımda efsaneler kayıyor; kalbimse destanlar, at koşturmalar, gemi savaşları ve fırtınalarla dolup taşıyor.

Sevdiğim bütün kişilerde bu kanın ateşinin izlerini bulmaya çalışıyorum. Arap tarafım: Anneannem bir Mağripli. Bir ayaklanmadan sonra 1848 yılında sürgün edilen, Mahon adalarından bir İspanyol ailesinden, Cezayir’de doğmuş. Akdenizli bütün yaşlı kadınların binlerce yıldır giyindiği gibi giyinir: Siyah entari, siyah önlük, saçları örten siyah başörtüsü. Dudaklarının iki kıvrımıyla, artık dişleri olmadığı için burnuna yaklaşmış çenesiyle, kamburlaşmış bir nine. Dalgaların yuvarladığı sanki siyah bir çakıl silüeti.

Büyük babam halıcıdır. İşinde ustadır, müzelerin tarihî mobilyalarını onarır. Hemen hemen hiç okuma yazma bilmemesine rağmen, mobilyaların resimlerini çizer ve üslûplarını bana öğretir. Sarhoş olmadığı zamanlarında bana öğrettiği bütün XV. Louis kaplama çeşitlerini ezber biliyorum. Titremeli sayıklama nöbetlerinde, yatağının altında ağzından köpükler saçarak, Herkül elleriyle taban demirlerini bükerti.

Büyükannem, çok hakarete uğramış, dövülmüş, aldatılmış, parasız bırakılmış (Büyük babam iyi kazanırdı ama su gibi para harcayan biriydi). Annemin bana anlattığına göre büyükannem üç çocuğunu yetiştirmek için temizlikçilik yapmış. Onun kendilerine iki yumurtayı pay ettiği günleri annem hatırlıyor. Elbisesi yüzünden herkesin gittiği âyine gitmeye cesaret edemiyor, ama her sabah, erkenden, Baille bulvarındaki rahibeler manastırında şaraplı ekmek âyinine katılıyor.

Hâlınden hiç şikâyet etmez, sık sık “Allah, sevdiklerine acı çektirir” der. Ona saygısızca, “Sen Allah’ın gözdelelerinden olmalısın!” dediğimde beni azarladıydı. Böyle şeylerle alay edilmez.

Çamaşır yıkamaktan çatlamış ellerini büyük bir saygıyla öpüyorum. On yıl boyunca *Beşik Sokağı*’nda, bir azizenin, hayatın tavizsiz bir bağışının ne olduğunu gördüm. Onu son görüşümde, yirmi yaşında, Marsilya’dan geçişlerimden birinde “Zavallı Paul”ü (kocasını) için Saint-Pierre mezarlığına bir saksı kasımpatını yaya götürüyordu.

Kendisi için fazla ağır olan vazoyu elinden alıyorum:

– Ah senin “Zavallı Paul”ün, hatırlamıyor musun ki onun yaptığı bütün...

Elimden vazoyu zorla geri alıyor:

– Yavrum, sen anlayamazsın...

Başı öne eğik, yoluna devam ediyor, sevginin tavizsiz bağılısı.

Vizigot tarafım: Claire Hala. Bir denizciden yirmi beş yaşında dul kalmış. Düzgün davranmayan kız kardeşinin çocuklarını yetiştirmiş. Babam da işte o çocuklardan biridir ve onu sayar. Her hafta ziyaret ettiğim huzurevinde halamın siyah ipek gömleğinin üzerine düşen beyaz saçlarının ağır tacıyla ve çelik mavisi gözleriyle mağrur ve mütehakkim bir havası vardır.

Yetiştirdiklerinden hiçbirine yük olmayı ve onlardan hiçbirinin yanında kalmayı istemiyor.

Onun bende kalan son hayali, bana başka bir sırrın sahasını açtı. Huzurevi heyecan içinde. Önemli bir ziyaretçi geliyor: Çinhindi'nin eski genel valisi Xavier Pasquier. Claire Hala'yı görmeye gelmiş. Ben kenarda duruyorum. O ayrıldığı zaman, Claire Hala, gazeteden günlük bir haber okur gibi bana şöyle diyor:

– Yirmi yaşımıydım. Birbirimizi çok seviyorduk. Nişanlıyken ailem iflâs etti. Bunun üzerine Xavier ile evlenmekten vazgeçtim.

Halam, “Gelecek pazara görüşmek üzere” diyerek alnımdan öpüyor. Pazartesi günü öldü.

Babam tanrıtanımadı. Yoksul bir adamın oğlu olduğundan, çocukken rahip olsun diye papaz okuluna gönderiyorlar. Okumak istiyor. Başka çare de yok. Fakat bir üst rahip okuluna gidecekken bırakıp kaçıyor. Claire Hala'nın öldüğünü öğrendiği gün, babamın dua eder gibi dudaklarının titrediğini görüyorum.

Annemin sadece bir tek mücevheri vardı: Gümüş zincirli küçük bir madalyon ve tümsek bir camın altında ufak bir sarmaşık yaprağı. Arkasına şu özlü söz nakşedilmiş: “Ya ölürüm ya bağlanırım.” Ona Claire Hala'nın sırrını anlatıyorum. Tokayı zincirinden çıkarıp madalyonu bana uzatıyor: “Bunu onun mezarının üstüne koyacaksın.”

Hayatımın uçuş pisti kitaplarımdır. Lisede iyi bir öğrenciydim. Canı sıkılan. Ancak Racine'i veya Virgile'in Kraliçe Didon'unu, onların uğruna ölünen ihtiraslarını ve sırlarını okuduğum zaman başka.

Denize dalar gibi, vahşî bir hazla şövalyelik kitaplarının içinde yüzyorum.

Barbar geleneklerine rağmen Aimeri de Narbonne veya Garin de Monglane benim gerçek çağdaşlarımdır. Gerçeküstünün gerçeğin bir parçası olduğu Bretagne ormanlarında Yuvarlak Masa ve Graal şövalyeleriyle karşılaştığımda daha bir çağdaşım olurlar. Büyücü Merlin tabiatı, esrarın ağaç köklerinde boy attığı başka bir dünyaya açıyor.

Graal* ile yani Arimetealı Yusuf'un Hz. İsa'nın kanıyla doldurduğu kadehle, ilâhî ürpertiye kalbimde hissediyorum. Yenilenmenin ve dirilişin ulvî macerası demek olan kendini aşmanın, kutsal mekânları ziyaretin ve (Graal'i) "arayış"ın o yenilmez iradesini kendisinde taşıyan Lancelot du Lac ve Galyalı Perceval benim, hatta temiz yürekli Galaad da benim.

Guenièvre'in, Yseult'nün veya Blanchefleur'ün âşıkla- rı da benim, fakat benim asıl örnek aldığım Galaad'dır. Bu efsane, benim hayatımın motorudur.

Bir sınıf arkadaşımın dostluğu, beni izci olmaya sürükledi. İki yıl boyunca "şövalyeliğe girmeye" hazırlanıyorum.

"Silâh kuşanmaya hazırlık" gecesini. Şefin bir mesajı, bana Marsilya-Veyre dağ kütlesinin mavi bir çizgiyle belirtilmiş haritasını ulaştırıyor. Artık ağaç yok, fakat "Ölü İnsan Yaylası"na çıktığımda, kaygan çakıllı arazi ile karşılaşıyorum. Şimdi karşımda sadece uzaklardaki denizin yarların altındaki küçük koylarda patlayan dalgalarını getiren rüzgârın homurtuları.

Buluşma noktasının işaretlerini bulamıyorum. Gece olalı epey oldu. Ay yok. Rastgele giderken bir kayanın üs-

* Graal veya Kutsal Graal, Hz. İsa'nın havarileriyle yediği Son Yemek'te kullandığı ve havari Yusuf'un, Hz. İsa'nın bedenindeki mızrak darbelerinden sızan kanları topladığına inanılan değerli kap. XII ve XIII. yüzyıllarda yazılan birçok şövalye romanı bu kabın yani Graal'in aranması macerasını işler. Paragrafta yer alan diğer isimler o romanlardaki kahramanlardır, çev.

tüne kapaklandım. El fenerim kırıldı. “Başkomutan” saat kaçta gelecek? Işık olmadan varlığımı ona nasıl bildireceğim? Uyku tulumuma iyice sarılıyorum. Yanıma hiç yiyecek almamam emredildi, Kitabı Mukaddes hariç. Onu nasıl okumalı?

Tefekkürüm şafağa kadar sürüyor. İç sıkıntısı. Açık olalım: Korku. Fakat Vivien, Garin, hatta Merlin buradalar. Hezekiel, Eyüp, Yeremya peygamberleri, kendilerinden aldığım ilhamla, okuyorum. Tan yeri ağardığında, “başkomutan” bana törenle “şövalyelik elbisesi giydirme”ye geliyor.

On beş yaşımıdayım. İzci başı bana “yemin” ettiriyor. İlk, evleninceye kadar cinsel ilişkide bulunmama yemini. Galaad olacağım. Bu yemini içtenlikle ediyor ve yirmi beş yaşında evleninceye kadar, hiç gevşemeden, yemini me bağlı kalıyorum.

Dua için birlikte diz çöküyoruz. Hangi Tanrı’ya dua ettiğimi bilmiyorum. Ancak gücümü O’ndan alacağımdan eminim.

Okularım şimdi daha çeşitlendi, ama aynı mutlak susuzluğuyla.

Jules Verne’nin *Kaptan Hatteras’ın Seyahatleri ve Maceraları*’nı tekrar tekrar okumaktan hiç bıkmıyorum. Çelik gibi bir irade: Buz dağı gemisine çarpıp tahrip etmesine rağmen, Hatteras kutuba ulaşıyor. Köpekler ölüyor. Kızaklar kırılıyor. İskorpit hastalığı ve isyan tayfaları kırıp geçiyor. Jules Verne’in hayalindeki kutup bir yanardağdır. Hatteras kendini lâvların içine atıyor.

Denizci olmak istiyorum: Pharo’da, Marsilya koyundan gemilerin yola çıkmalarını seyrederek saatler geçiriyorum. Bütün istikametleri biliyor veya hayal ediyorum. Rota benim kuzey ve güneydeki bütün “Barbaristanların”.

Bu hayalî keşiflerin dışında kitaplar, yine kitaplar. Li-seye gider gelirken bile okuyorum. Sokak lâmbalarına çarpmaktan başımda şişlikler oluyor. Bir perşembe, evde -yaşım on beş- *Notre-Dame de Paris*’yi bir günde okuyup bitiriyorum. On bir saatlik okuma. Akşam, Victor Hugo’nun hayalleriyle ayağa kalkıyorum ve mutfağın tuğladan ızgarasını kırarak yığılıp kalıyorum.

Üst üste görülen düşleriyle bu hayat nesir şeklinde yaşanamaz. Hiçbir şey beni mısraların kafiyesi, yarım kafiyeye

si ve âhengi kadar heyecanlandırmıyor. Théodore de Banville'in Şiir Sanatı'nı ezbere biliyorum. Bütün biçimleri de niyorum: Sone veya balad, rondo, virelai veya pantoum.

Konularım tekdüze: Bütün çiçekler için şiirlerim var, hayat sanki hep açmakta olan bir çiçekmiş gibi. Veya bar barlık. Hérédia "tarzı" bir sone, bence, Toulouse'da düzenlenen Languedoc Edebiyat Yarışması'ndaki "gümüş menekşe ödülü"ne değer. Anneme bu sonayı sarmaşıklı madalyonunun yerine, bir broş olarak takdim ediyorum.

Lise benim için bir uyuşturucu mu, bir uyku ilacı mı, yoksa bir erken yaşlanma mı oldu bilmiyorum.

"Eğitimimi sürdürürebilmem" için ev ev dolaşp çekirdek kahve satan annemin morarmış bacaklarını hatırlıyorum.

"Halkın gözbebeği", burslu bir çocuk olsam da eğitimimi sürdürmem, ailemin bütün hayatını maddeten çöktecek. Doğumumdan meslek elde etmeme kadar geçen sürede onlar hiçbir zaman kutlayabildikleri bir şenlik, bir bayram, bir eğlence görmediler: Tek bir hayat için, kendi sevinçlerini hayal ettikleri benim hayatım için feda edilen iki hayat...

Hem de harcanmış, bedbahtlık üzerine kurulmuş bu ıstırabı unutma tehlikesi bulunan bir hayat uğruna. Ve şimdi doğuyor...

Bu anonim ve ezilmiş münbit toprak üzerinde küçük bir kültür aristokrati doğuyor.

Kültür mü? O bana uydurma bir soy kütüğü, sahte bir bilinç veriyor: İlk insanla bin yıldır doğmuş olmanın ve onun tarihinden başka köklere sahip olmamanın kesin inancı.

Kitaplardan ve kuruntulardan oluşan bir ekran. Orada artık ne yeryüzündeki kasırgalar var, ne de gökyüzündeki şimşekler...

Kültürün dünyası ne kadar güzel. Bana bir gelecek vermediği için, bir geçmiş sunuyor: İşlerin ve düşlerin, kültürlerin ve dinlerin tarihini ve bütün bunları çarpıtarak, imparatorlukların ve onların savaşlarının tarihini...

Bugün uzaktan baktığımızda, o savaşlarda dökülen kan gerçekliğini kaybedinceye kadar buharlaşıyor. Tarih

artık cinayetlerin tarihi olmaktan çıkıyor: Kızılderililerin soykırımı, “Amerika’nın keşfi” adını alıyor; zenci ve köle ticareti, “Yeni Dünya”nın uyanışı içinde basit bir olaydan ibaret kalıyor; afyon savaşı ve Hintli askerlerin yok edilmesi ise, “beyaz adamın ağır yükü*”dür.

Felsefe öğrencisiyken, yaşamam gereken gerçek dünyanın, Eflâtun’un ve gerçeğinin mağaralarının ötesindeki bâkir fikirlerinin dünyası olduğuna inandırıldım. Schopenhauer ise insanlığın deli ve haydut yuvası olduğunu kat’î olarak gösterdi. Fakat o bize saçmalığın ve anlamsızlığın da, varoluşun ölümsüz bir verisi olduğunu da söyledi. Bu durumda bilgelik denen şey, bu dünyanın değiştirilebileceği hayalini terk etmek ve her türlü eylemden vazgeçmekten ibarettir.

Schopenhauer’dan yüzyıl sonra bu çalkantılar ortadan kalktı. Fakat bu sefer de Léon Brunschvicg’in “ruhçuluğu” tarafından Dekartçı kozanın içine özenle kapatıldık: Bilincin dışında trajik hiçbir şey cereyan edemez.

Uyanış çok sert oluyor. 6 Şubat 1934 ayaklanmalarından hemen sonra, iç sıkıntısından dili dolaşan felsefe profesörümüz bize “İnsanı kurtarmak gerekiyor” diyor.

Bu iki hayatın bölünmesine artık dayanamıyorum. Bir tarafta kaos, saçmalık, şiddet, sefalet, tahakküm. Öbür tarafta, Marie Antoinette’in dişi çoban köpeği ile oynadığı gibi, filozofun uysal çelişkilerle oynadığı “zihin felsefesi”nin harika aşk nağmesi.

Hayatıma yön verecek bir söz arıyorum. Öncelikle de, fertlerle halkların çatışan iştihalarının fırtınasında, yıldızlara bakarak yolumu bulmamda bir araç vazifesi görececek olan sözü.

* Rudyard Kipling’in “Ey Beyaz Adam, al sırtına tekrar ağır yükünü / Gönder güçlü ırkını uzaklara” diye başlayan ve Batı sömürgeciliğini övüp teşvik eden şiirine gönderme, çev.